

SOSYO-KÜLTÜREL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK BAĞLAMINDA REHABİLİTE MÜZE YAPILARI

A SOCIO-CULTURAL APPROACH OF SUSTAINABILITY TO REHABILITATED MUSEUM BUILDINGS

DOÇ. BİLGE SAYIL ONARAN

Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi
İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü
bilgeso@hacettepe.edu.tr

DOÇ. EMİNE NUR OZANÖZGÜ

Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi
İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü
nurasil@hacettepe.edu.tr

Öz: İlk olarak Rönesans Dönemi'nde kişisel sanat koleksiyonlarını tanımlamak için kullanılan 'müze' kavramı, süreç içinde daha toplumsal ve sosyal bir kimliğe bürünerek, halkın kültürel seviyesini yükseltme misyonunu üstlenmiştir. 20. yüzyılın ilk yarısında müze yapıları anıtsal bir anlam kazanmaya başlamış; hatta bulundukları şehirlerin 'mimari imzası' olarak kabul edilmişlerdir. Kuşkusuz, tarihsel süreç içinde değişen tasarım anlayışı müze yapılarını ve sergileme alanlarını da farklılaştırmıştır. Son dönemde, gündeme oturan ekolojik tasarım ve sürdürülebilir yapı ölçütleri, müze binalarında, yenilenebilir enerji, yerel malzeme kullanımı ve iç mekanda eko-tek çözüm uygulamaları gibi konulara dikkatleri yoğunlaştırmıştır. Çağımızda, teknolojik gelişim artan bir hızla devam ederken, pek çok bina değişen teknik ve sosyal gereksinimleri karşılamak konusunda yetersiz kalmaktadır. Bu durumu 'binaların strüktürel ömrünün, fonksiyonel ömründen daha uzun olması' olarak da ifade etmek mümkün olacaktır. Günümüzde, özellikle 19. yüzyılda inşa edilen ve mimari miras olma özelliği taşıyan yapılarının, sosyo-kültürel sürdürülebilirlik kriterleri kapsamında sergi ve kültürel kompleks alanlarına dönüştürülmesi yapıların gömülü enerjisinin korunumu açısından da önerilen bir uygulamadır.

Bu çalışmada amaç, ekolojik tasarım ölçütleri çerçevesinde çağdaş sergileme kavramını irdeleyen, kent dokusu içinde kültürel değerini koruyan ancak artık işlevsel gereksinimlere cevap veremeyen, tarihi yapıların yeniden işlevlendirilme sürecini incelemektir. Bu yaklaşımla, İstanbul'da Osmanlı Bankası'nın (1892) ve "Salt Galata Sanat Müzesi" olarak hizmete sunulma süreci, çağdaş sürdürülebilir tasarım yaklaşımları çerçevesinde incelenecek ve durum saptaması yapılacaktır.

Anahtar Sözcükler: Sosyal Sürdürülebilirlik, Sergi Alanları, Kültür, Yeniden İşlevlendirme, Ekoloji.

Abstract: *The concept of museum was firstly used during the Renaissance Period, in order to identify the personal art collections. Museum buildings gained a communal and social identity in the early beginning of 20th century and became symbolic monuments of their cities. Thus, new understanding of exhibition techniques and design criteria of museum buildings also altered the exhibition areas. In recent years, design of museum interiors have been focused on ecological design, sustainable construction criteria, renewable energy, rehabilitation of non-functional spaces, use of local materials and eco-tech solution applications. With rapidly growing technological development, many buildings are inadequate to meet changing technical and social requirements. This condition could be expressed as; 'structural service life of buildings are much longer than their functional life. Today; factory buildings which were constructed in the 19th century and accepted as industrial archeology are rehabilitated as museum buildings. These buildings are the properties of the socio-cultural context of sustainability in terms of conservation of embedded energy.*

The aim of this study is to analyse the contemporary exhibition design understanding in the manner of cultural heritage in the urban texture. However these buildings now can not respond to the functional requirements of current social life. With this approach; "Salt Galata" which was originally built for the use of Bank of Ottoman, İstanbul (1892); taken into a rehabilitation process of Cultural complex and exhibition building. Today the building contains the activities of workshop, exhibitions, library, auditorium, coffee house and art education lessons for social sustainability.

Keywords: *Social Sustainability, Exhibition Area, Culture, Rehabilitation, Ecology.*

1. Giriş - Tarih Boyunca Müze Kavramı

“Muse” düşünmek, hayal etmek anlamına gelir. 2000 yıldan beri insanlar, değerli eşyalarını, sanat eserlerini, el işlerini sergilemek için bazı özel mekanlar yaratmışlardır. Müze kelimesi Yunanca “Mouseion” kelimesinden gelmekte, düşünme yeri ya da azizlerin mezarı, türbesi anlamındadır. Romalılar bu terimi filozofik tartışmaların yapıldığı yerler için kullanmışlardır (Onaran, 1999, s. 22-25).

Sanat yapıtları ve doğa nesneleri ilk defa paleolitik dönem mezarlarında yaklaşık M.Ö 100,000 ile 40.000 yılları arasında bir araya getirilerek sergilenmiştir. Mezarlarda bulunan eşyalar ölenin ebedi hayatında ona eşlik etme düşüncesiyle bırakılırdı. Anadolu, Uzak Doğu ve Mısır’da bulunan bu eşyaların, sanatsal ve maddi anlamda kişinin sosyal statüsü hakkında fikir verdiği bilinmektedir. Eski Mısır ile Mezopotamya’da değerli eşyaların tapınaklarda, mezarlarda veya saraylarda bir arada sergilendiklerine tanık olunmaktadır. Dinsel amacın ön plana çıktığı bu sergilemelerin yanı sıra, savaşlarda galip gelen hükümdarlar ele geçirdikleri ganimetleri kuvvet ve kudret gösterilerinin bir simgesi olarak halkın görebilecekleri yerlere koymuşlardır (Ozanözü ve Onaran, 2015, s. 8).

Sanatsal ağırlıklı nesnelerin bilinçli olarak toplanması ilk olarak Yunanlılarda görülmektedir. Sömürge ve koloni kurma hareketleri ile birlikte siyasal ve dinsel önem taşıyan merkezlerde “Hazine Binası” adı verilen binalar inşa edilmiştir. Bu yapılarda, Helenistik dönemde sosyal etkinlikler ve felsefi konuşmalar yapılmıştır. Bir süre sonra mouseionlar, entelektüel kişilerin toplanma yeri haline gelmiştir. Bu yapıların içi daha bir özenle düzenlenerek pek çok sanat eseri sergilenmeye başlanmış, bu duruma koşut olarak da, Helenistik dönemde eski eserlerin toplanmasına büyük önem verilmiştir. Değerli eserleri ve sanat yapıtlarını toplamak ve sergilemek sınıf üstünlüğünün bir göstergesi olarak kabul edilmiştir (Altunbaş ve Özdemir, 2012, s. 72-77).

Aynı terimin, Rönesans Dönemi’nde Floransa’da ünlü Medici Ailesi’nin “Lorenzo”nun koleksiyonunu sergilerken de kullanmış olduğu belirtilmiştir. Aile, elinde bulundurduğu sanat eserlerini arkadaşlarını ve aile etrafına sergiliyordu. Bu nedenle pek çok kişi Medici Sarayı’nı ilk müze modeli olarak tanımlamaktadır. Ancak, objeler planlı bir şekilde sergilenmez, oldukça lüks ve gösterişli olan mekanlarda geliş güzel asılmış ya da yerleştirilmiş olarak dururlardı (Glessner ve Zenatou, 1996, s. 44-53).

Bilinen anlamı ile müze kavramı ilk olarak 18. yüzyılda karşımıza çıkmaktadır. 18. yüzyılda anlam olarak müze kelimesi, sahipli koleksiyonların sergilenmesi ve korunması anlamına gelen halka açık bir enstitü olarak kullanılmaya başlanmıştır. Böylece, 19. yüzyılın başlarında belli başlı Avrupa şehirlerinde antikaların sergilendiği müzeler ya da özel galeriler oluşturulmuştur. Londra’da Sir John Sloane tarafından açılan British Museum, Rönesans müzelerinden oldukça farklı mekan organizasyonu ile günde sadece 60 ziyaretçi kabul ediyordu. Aynı yüzyılda, sanat müzelerinin artık tamamen halka açıldığını; 1793’de Paris’te Louvre Müzesi, Madrid’de Prado Müzesi, Berlin’de Altes Müzesi sergileme mekanı kavramını geliştiren müze yapıları olmuşlardır (Woodhead ve Stansfield, 1994, s. 102-115).

Ülkemizde ise müzecilik kavramı İstanbul Arkeoloji Müzeleri ile başlamaktadır. Ancak ne yazık ki imparatorluk müzesi çok da önemsenecek bir durumda değildi; eserler Çinili Köşk'te sergilenen 600-700 adet eserden oluşmaktaydı. Bu alan, eski eserlerin sergilen- diği bir müze mekanından çok, eski eserlerin depolandığı bir alan niteliğindeydi (Onaran, 1999, s. 31-43).

Türkiye'nin ICOM'a üyeliği, UNESCO'nun teşebbüsü ile Paris'te kurulmuş bulunan Millet- lerarası Müzeler Konseyi (ICOM)'nin değişiklikler yapılan tüzüğü kapsamında 1970 yılında yürürlüğe girmiştir. Milletlerarası Müzeler Konseyi (ICOM) Türkiye Milli Komitesi Yönetme- liği'nin 4 üncü maddesine göre 'Kültür eserlerini koruyan ve bu eserleri etüt, eğitim ve bedii zevki yükseltme amacıyla toplu halde teşhir eden kamu yararına çalışan, sanata, ilme sağlığa, teknolojiye ait koleksiyonları bulunan müesseselere müze adı verilir' denilmekte- dir. Aynı yönetmeliğin devam eden maddesine bakıldığında da "Daimi teşhir bölümleri bu- lunan kütüphaneler ve arşiv merkezleri, resmi şekilde halkın ziyaretine açık bulunan tarihi anıtlar, tarihi anıtlara ait binaların kısım veya müstemilatı tarihi, arkeolojik tabii önemi haiz mevkiler ve parklar, nebatat ve hayvanat bahçeleri, akvaryumlar ve benzeri teşekküller bu tarife girer" denilmektedir (<http://teftis.kulturturizm.gov.tr/TR,14441/milletlerarasi-muze- ler-konseyi-icom-turkiye-milli-komit-.html>).

Müzeler günümüzde çağdaş anlamda sosyo-kültürel sürdürülebilirliği sağlayan, geçmiş- le günümüz arasında bir köprü oluşturan mekanlardır. Bu çalışmada sergilenen ürünleri kapsam dışında bırakarak, müze mekanlarının değişim süreci incelenecektir. Bu bağlamda, günümüzde yaygın olarak tercih edilen yeniden işlevlendirme yöntemiyle müze mekanla- rına dönüştürülen yapılar arasından örneklemeler yapılacaktır. Çalışmanın amacı, rehabi- lite edilerek farklı işlev kazandırılan atıl yapıların sosyo-kültürel sürdürülebilirliğe katkısını belgelemektir.

2. Sosyo-Kültürel Sürdürülebilirlik Ve Yeniden İşlevlendirme

Yapılar, -hangi işleve sahip olursa olsun- toplumun ya da dönemin sosyal, kültürel, top- lumsal, ekonomik ve siyasal özelliklerini yansıtan ve bu dönemlere tanıklık eden mimari miraslardır.

Günümüzde, sürdürülebilir gelişme kavramı giderek her disiplinde, yaşamın her alanında kendini göstermektedir. Ulaşılabilirlik, çevresel adalet ve nesiller arası eşitlik kavramları bu anlayışın parçalarıdır. Bu kavramlar bugün dünya üzerinde yaşayan farklı grupların yaşam kalitesinin eşitliği anlamına gelmektedir. Bu grupların tek bir toplum adına üretmeleri ve harcamaları anlamında kullanılmakta, yaşayan tüm gruplar için mümkün olduğunca eşit, ekonomik, sosyal ve ekolojik düzenlemeler sağlanması olarak düşünülmektedir.

Her toplumda, sürdürülebilir kalkınmaya yön verebilecek pek çok sosyo-kültürel etmen bulunmaktadır. Bu noktada önemli olan gelecek nesillerin refah içinde yaşayabilmeleri için gerekli kaynakların onlara aktarılabilmesinin sağlanmasıdır. Ancak bu şekilde, hem

günümüz yaşam standartları hem de gelecek nesillerin yaşam hakları korunmuş olacaktır. Sosyal sürdürülebilirliğin toplumlarda devam edebilmesi için, yaşam standartlarının yükseltilmesi, kültürün ve mirasın korunması ve gelecek nesillere aktarılabilmesi bir gerekliliktir. Bu anlamda, sosyal normlar zaman içinde değişse de sosyal ve kültürel yapının devamlılığı önemlidir. Dolayısıyla sosyal sürdürülebilirliğin devamlılığı, sağlık ve güvenliğin sağlanması, herkes için tasarım gerekliliğini kabul edilmesi ve yaşam kalitesinin yükseltilmesi kaçınılmazdır (Sev, 2009, s. 20-26).

Sürdürülebilir tasarım ile tarihi yapıların yeniden işlevlendirilmesi ilişkisi sosyo-ekonomik açıdan hem yapılara hem de kentlere pek çok avantaj sağlamaktadır. Bunun iki temel nedeni vardır. Bunlardan birincisi, bu eski yapılar yerel malzemelerden inşa edildikleri için daha düşük maliyetli olurlar ve bölge halkı için yeniden işlevlendirme sonrasında iş olanakları sağlarlar. İkinci neden ise bu yapıların yeniden işlevlendirme süreci toplumlarda farkındalık yaratır ve toplumun bu sürece aktif olarak katılmasını destekler. Bu çalışma kapsamında ele alınacak olan endüstri yapılarının yeniden işlevlendirilmesinde de bu yukarıda sözü edilen avantajların sağlandığı bilinmektedir.

Tarihi yapılar, yeniden ve daha ekonomik kullanılarak, sağlıklı mekanlar yaratmanın yanı sıra, içinde bulunduğu bölgenin gelişimi için de itici güç potansiyelidir (Wilkinson, Remoy ve Landston, 2014, s. 88-100). Günümüzün çağdaş gereksinimlerine cevap veremeyen, ancak mimari açıdan bir döneme damgasını vurmuş olan yapıların yeniden kullanılmaları kentlerin tarihi dokusunun devamlılığını sağlayan önemli bir unsurdur. Kentlerde bu eski yapılara yeni kimlik kazandırma çabaları günümüzde hız kazanmıştır. Yeniden kullanım potansiyeli olan bu binalar, tarihi ve kültürel olabilecekleri gibi, yakın tarihte inşa edilmiş olmasına rağmen çevresel, ekonomik, işlevsel sebeplerle yapılış amacına hizmet edemeyen binalar da olabilir. Bu yapılara, yeniden kullanım yüklemenin alternatifi yıkılmasıdır. Yıkım ile oluşacak çevre kirliliği, malzeme, işgücü, zaman kaybı ve yerine yeni bina yapılması için kullanılacak olan doğal kaynak kullanımları, sürdürülebilirlik kavramıyla örtüşmemektedir. Ekonomik harcamalar ve yine çevreye verilecek zarar düşünüldüğünde bu işlevin dezavantaj olacağı anlaşılmaktadır. Oysa bu binaların “yeniden kullanıma adaptasyon”u ekonomik, çevresel, sosyo-kültürel yarar sağlayacaktır (Kuban, 2001, s. 57).

Yeniden kullanıma adaptasyon, yapısal olarak ayakta olan bir binanın ilk yapılış amacına dönük olarak işlevsel, çevresel, ekonomik sebeplerle kullanılamaması, farklı bir işlevle yeniden değerlendirilerek kullanılması demektir; yani, bir bina için yeni kullanım-işlev bulma eylemi olarak “yapısal yönden kullanım potansiyeli olan eski binaların ekonomik olarak yaşayabilmesi için yeni kullanımlar geliştirilmesi” biçiminde tanımlanmakta ve rehabilitasyon sürecinin bir bileşeni olarak görülmektedir (Wilkinson, Remoy ve Landston, 2014, s. 126-135).

2.1. Tarihi Yapılarında Yeniden İşlevlendirme Süreci

Yeniden kullanıma adaptasyon sosyal sürdürülebilirlik bağlamında büyük önem taşımak-

tadır. Kültürel mirasın devamlılığı ve toplumun yararına sunulması olarak tanımlayabileceğimiz 'sosyal sürdürülebilirlik' kavramının temel amaçlarından birisi de, sürekli gelişmeyi başarmak için tarihi binaların yeniden kullanılması ve iyileştirilmesidir (Wilkinson, Remoy ve Landston, 2014, s. 142-147).

Binanın yararlı yaşamını uzatmak için benimsenen bir yol olarak yeniden kullanıma adaptasyon, sürdürülebilirliği sağlamanın ve korumanın bir kombinasyonu şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Koruma 'insan yapısı çevrenin tümünü kapsayan bir tavırla değerlendirilmeli ve çevrenin tüm özellikleriyle toplumun maddi, fizyolojik ve simgesel gereksinmelerine yanıt vermelidir. Bu tavırla, çevre sorununa yaklaşıldığı zaman eski ya da yeni, bakımlı ya da bakımsız her yapı bir kabuk, bir örtü, bir sığınak olarak doğru bir planlama ile yararlı bir işlev üstlenebilmektedir (Kuban, 2001, s.73). Kültür varlığının 'kullanılarak' korunması, korumaya doğru bir yaklaşım olacaktır. Kullanılmadan koruma, konservatif bir müzecilik anlayışı olarak değerlendirilmektedir (Tapan, 2007). Belirli bir süreçten geçerek günümüze ulaşabilmiş anıtsal yapıların yeni işlevler yüklenerek yeniden örgütlenmesi, geçmişle gelecek arasında sürekliliğin sağlanmasında etkili olduğu kadar, ekonomik olma, kültürel ve tarihsel sürekliliği sağlama, enerji yoğun bir çaba yerine, insan gücünün ve el emeğinin daha fazla kullanıldığı emek yoğun süreci yaşatma ve çevresel anlamda enerji tüketimini azaltma bakımından avantajlar sağlamaktadır (Wilkinson, Remoy ve Landston, 2014).

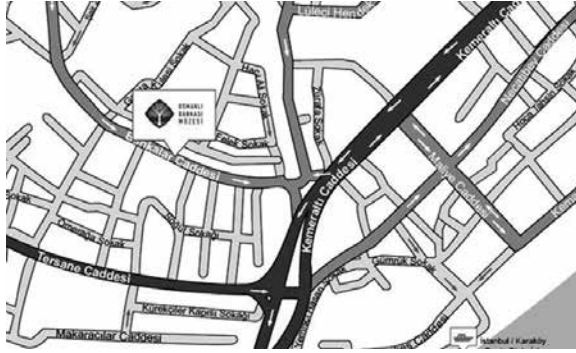
Yapılı çevrelerin uzun bir yaşam döngüsüne sahip olması çevresel yararlar sağlamaktadır. Mevcut yapı malzemelerinin kullanılarak işe yaramaz atıkların olmaması ve zararlı maddelerin azaltılması, yapım eyleminin bölgesel hale indirgenerek enerji sarfiyatının düşürülmesi, zamandan tasarruf edilmesi ve gömülü enerjinin korunmasıdır. Gömülü enerji, malzemenin hammaddesinin elde edilmesi, taşınması, üretim süreci, yerinde uygulanması, bakımı dahil yaşam döngüsü boyunca kullanılan toplam enerji miktarıdır. Bu bağlamda, yeni bina yerine mevcut yapının yeniden kullanıma adaptasyonu doğal kaynakların daha az kullanımı ve daha az enerji kullanımı anlamına gelmektedir (Wilkinson, Remoy ve Landston, 2014, s. 148-170).

Tarihi eserlerin, işler hale getirilerek çevresiyle etkileşimini devam ettirebilmesi amacıyla yeniden işlevlendirilmesi, günümüz ile geçmişin bağını kuracak olan mekanı yaşatarak oluşturulabilmektedir. Bu bağlamda 2011 yılında Garanti Bankası'nın farklı kültür kurumlarının, (Osmanlı Bankası Müzesi, Platform Garanti Güncel Sanat Merkezi, Garanti Galerisi) tek çatı altında toplanarak, kültürel ve sanatsal etkinlikler için yeniden işlevlendirmesi gündeme gelmiş ve bu amaçla SALT Galata kurulmuştur. Yapının renovasyon çalışmasında yalnızca bir müze ya da sanat merkezi olmasının yanı sıra yapının birçok farklı işleve cevap verebilecek, ziyaretçinin bütün bir gününü rahatlıkla geçirebileceği bir alan olması öngörülmüştür. Bu amaçla, mekansal kurgusu da yapının özgün karakterini vurgulamak ve kültür ve sanat merkezi kapsamında farklı birçok işleve uyum sağlayabilmek üzere düzenlenmiştir.

Çalışmanın temel amacı hem geçmişe hem geleceğe bakabilen bir mekânsal kurgu oluşturabilmektir. Bu amaçla restorasyon çalışmasındaki ilk ve en önemli adım, yapının ilk günkü halini yeniden oluşturabilmek olmuştur. Mevcut yapının ve iç mekanın olabildiğince temizlenerek, farklı zamanlarda yapılmış eklentilerini kaldırmak, mekan deformasyonlarını gidermek ve bu işlemler sırasında, gerekli yerlere, geçmişe değil bu yüzyıla ait olduğu belli olan müdahalelerde bulunmak, yapının restorasyon ve renovasyon çalışmasını yürüten mimar Han Tümertekin tarafından belirtilen genel yaklaşımlardır. Yapının mimari değerlerini ilk günkü haline dönüştürmenin yanı sıra fazla sayıda ziyaretçiyi eş zamanlı taşıma kapasitesine sahip olması amaçlanan yapıda, günümüz ihtiyaçlarına yönelik çözümler üretilmiştir. Yeniden kullanıma adapte edilmiş binalar, sosyal ve kültürel sürdürülebilirlik açısından da artı değer taşımaktadır. Kültürel anlamda bir birikimin gelecek nesillere aktarılması sürekliliğin amaçları arasındadır. Bu anlamda yeniden kullanıma adaptasyon ile binaların yaşamlarını devam ettirmesi sağlanmış olacak ve kentsel toplumsal bir gereksinim de karşılanmış olacaktır. Sosyo- kültürel açıdan yeni işlevin değerlendirilmesi, binanın yeni işleyle bulunduğu yere, dokuya, topluma sağladığı olumlu katkılar ile değerlendirilmektedir.

3. Salt Galata; Bir Yeniden İşlevlendirme Örneği

Yapı, XIX. yüzyılda hızla gelişen kent alanlarından olan Galata'da, kuzey cephesi Voyvoda Caddesi üzerinde, güney cephesi Haliç'e dönük olarak konumlandırılmıştır. Giriş cephesi Voyvoda Caddesi'ne bakan ana cephedir.

Görsel 1. Binanın şehir dokusundaki konumu. Erişim: 22.04.2015, <http://www.earth.google.com>

Eski Osmanlı Bankası yapısında, XIX. yüzyıl tarihselciliği etkisiyle seçmecî üsluplar kullanılmış; ancak, yapının mimarı Valluury, bu anlayışa yeni bir yorum getirmiştir. İki bodrum katı ile birlikte altı katlı olarak tasarlanan bina, cephe düzeni açısından Doğu ve Batı kaynaklı mimari öğelerin birlikte kullanıldığı bir yapıdır. Yapının bir cephesi Neoklasik üslupta yani batıya dönük, diğer cephesi de oryantalist yani doğuya dönük olarak sentezlenmiştir. Bir başka bakış açısı ise bu yapının yapıldığı dönemde tek bir bina ancak iki ayrı işlev amacıyla yapılmasından kaynaklandığını belirtir. Çünkü yapıda iki ayrı mimarın, ayrı zamanlarda iki yapıyı tasarladığını düşündüren şekilde bir tasarım ikilemi söz konusudur.

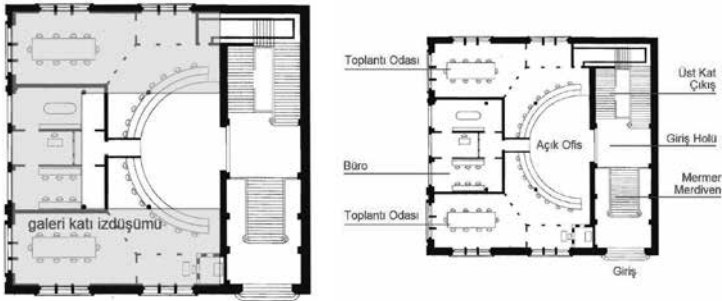
Giriş cephesi olan Voyvoda Caddesi cephesi batı mimarisinin, neorönesans ve neoklasik üsluplarına uyacak, oran, ölçü, düzen, yapı örgüleri ve malzemeleriyle kurgulanmıştır. Haliç'e bakan güney cephesinde ise doğu ve Osmanlı kültürüne ait mimarlık öğeleri bulunmaktadır. Yapının kuzey cephesinde, yarım bodrum kattan başlayarak, birinci kata kadar devam eden boşajlı büyük boyutlu dikdörtgen taşlar bulunur ve bu anlamda Rönesans mimarisine gönderme yapar.

Görsel 2.3.4. Kuzey ve güney cephe düzenleri.

Erişim: 22.04.2015, <http://www.mimarlikmuzesi.com>

Osmanlı Bankası Genel Müdürlüğü için tasarlanan yapının mimari programı içinde, açık ofis çalışma alanı, kasa bölümü ve küçük bürolar yer alır. Voyvoda Caddesi'ne bakan giriş cephesinde, yarım mermer merdivenle giriş holüne uzanılmaktadır. Giriş Holünün ekseninde, üst katlarda devam eden geniş bir açıklık yer alır. Zemin kattan birinci kata, giriş aksının devamından, üç kollu mermer bir merdivenle ulaşılmaktadır. Daha sonraları bu merdivenin ortasında bir asansör ilavesi olmuştur. Bunun yanı sıra yapının yapıldığı zamandan farklı olarak, yüksek olan zemin kattan yapının kuzeyinde çözülmüş beton bir merdiven ile U şeklindeki asma kata çıkış ilave edilmiştir. Asma kat, giriş aksına kadar taşmamakta, açık ofisin başladığı alanda sonlandırılmıştır. Buna bağlı olarak yapının batı kanadı olan Banka binasında, zemin kat iki birimden, asma kat için ise tek birimden meydana gelmiş olduğunu söylemek mümkündür (Görsel 5).

Görsel 5. 2011 Restorasyon projesi-Plan şemaları. (2011). Osmanlı Bankası Arşivi.

Birinci kattaki galeri boşluğu, revaklı koridorlarla çevrelenmiştir. Ofis alanlarının kapıları bu koridora açılır. Boşluğun uzun kenarı beş eşit parçaya, kısa kenarı ise ortadaki daha geniş olmak koşulu ile üç parçaya ayrılmıştır. Dikdörtgen kesitli ahşap revak destekleri, üstte yatay elemanlarla birbirlerine bağlanırlar. Boşluğu, katın zemininde desteklerin önündeki, babalarla kuvvetlendirilmiş ahşap parmaklık çevirmektedir.

İkinci ve üçüncü kata çıkış merdiveni; birinci kattaki galeri boşluğu aksında çözülmüştür. Böylelikle yapının simetrisi daha da kuvvetlendirilmiştir. Valluary, yapıdaki sirkülasyonu da aksiyel olarak tanımlamıştır. Giriş katında, merdivenin konumu giriş aksını güçlendirirken; bu katta galeri boşluğunun etkisi güçlendirilmiştir.

Birinci kattan farklı olarak, ikinci katta uzun kenardaki revak destekleri sepet kulbu kemerlerle bağlanırken, kısa kenardakiler tek bir kemerle geçilmiştir. Zemin katta başlayan galeri boşluğunun tavanı bu katın bitiminde, hem kısa kenar hem uzun kenar aksında bağlayıcı elemanlarla tavan ızgaralara bölünmüştür.

Üçüncü kat da, alt kattakilerle benzer şekilde boşluğun etrafında ofisler gelecek şekilde düzenlenmiştir. Galeri katı ile birlikte ilave edilen 4. katta, yerden kazanabilmek için galeri boşluğu döşeme ile örtülmüş; kata eklenmiştir. Ancak bu şekilde yapının gün ışığından yararlanması da engellenmiştir.

Yapı çok çeşitli yapısal müdahalelere maruz kalmış ancak, binanın yeniden işlevlendirme çalışmaları yapılırken orijinal haline döndürülmeye çalışılmıştır. Binanın özgün karakterini ortaya koyacak biçimde eklerinden arındırılmış ve mekânsal kurgusu yeni işlevin gereksinimlerine göre yeniden ele alınmıştır. Ancak, yeniden işlevlendirme sırasında, sonradan eklenen asma kat ve 4. kat korunmuştur (Tablo 1).

3.1. Renovasyon Sonrası Yeniden Kullanım Sürecinde Sergi Mekanı

Yapının mimari değerlerini ilk günkü haline dönüştürmenin yanı sıra, fazla sayıda ziyaretçiyi eş zamanlı taşıma kapasitesine sahip olması amaçlanan yapıda, günümüz ihtiyaçlarına yönelik çözümler üretilmiştir.

Yapının Orijinal Adı	Osmanlı Bankası (Bank-ı Osmanî-i Şahane)
Yapının Mimarı	Alexandre Vallaury
Yapının Yapıldığı Tarih	1892 Osmanlı Bankası Genel Müdürlüğü 1899 Reji İdaresi Genel Müdürlüğü
Yapının Yeri	Bankalar (Voyvoda) Caddesi - İstanbul
Yapının Orjinal İşlevi	Reji İdaresi ve Osmanlı Bankası Genel Müdürlüğü
Yapının Mimari Programı	Banka Ofisler Kasa

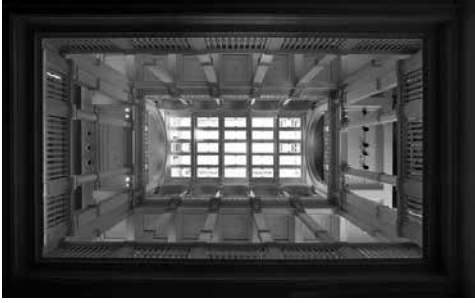
Yapının İşlev Değişimleri	2000 Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi 2002 Osmanlı Bankası Müzesi 2011 Salt Galata Kültür ve Sanat Merkezi
Yapının Onarım Tarihi	2011
Tasarım Ekibi	Han Tümertekin Edhem Eldem Bülent Erkmek Ömer Ünal Zehra Uçar Arif Özden Tanju Özelgin Koray Özgen
Restore Edilen Yapının İç Mekan Düzenlenmelerinde Görev Alan Mimarlık Ofisleri	Mimarlar Tasarım ZOOM TPU Mimarlık Ltd.Şti. Şanal Mimarlık Autoban Superpool
Yapının Yeni İşlevi	Kültür ve Sanat Merkezi
Yapının Yeni Mimari Programı	Sergi alanı Atölyeler Cafe Restoran Mağaza Kütüphane Oditoryum

Tablo 1. Yapının eski ve yeni işlev tablosu ve tasarım sürecinde görev alan tasarımcılar.

Bu koruma çalışması tüm bunlar gözetilerek, 3 temel karar çerçevesinde ele alınmıştır. Bunlardan ilki, bugünün ihtiyacı olarak düşünülen, iç mekanda dikey dolaşımın rahatlaması ve tanımlanması için gerekli olan asansörün yerinin değişimi ve yeniden üretimidir. Bu sebeple, restorasyon çalışmasında ilk olarak, yapının giriş aksında yer alan üç kollu merdivenin ortasına sonradan yerleştirilen asansör kaldırılarak, merdivenin eski görüntüsüne kavuşturulmuş; yeni asansör ise merdiven yanından diğer binaya bağlanan hole alınmış, bu alan asansör ve vestiyere yönelik değerlendirilmiştir. Yapının yeni trafiğine çözüm önerisi olarak yeri değiştirilen ve sayısı arttırılan asansörler olabildiğince şeffaf düşünülmüş; böylelikle

bina ile yarışmayan, mimari kurguyu bozmayan ve günümüzün müdahalesi olduğu hem işlev hem malzeme aracıyla vurgulanan bir sistem tasarlanmıştır. Temel koruma ve eklen-tilere yönelik alınan kararlardan ikincisi, sonradan yer kazanmak amacıyla üzeri örtülerek döşeme yapılan ve üst kata dahil edilen galeri boşluğunun üzerinde bulunan camekanın eski haline getirilmesi olmuştur. Bu sayede yapının zemin kattan 3. kata uzanan en vurgulu ve mekana en hakim yerinden gün ışığı alımı sağlanmış; dolayısıyla yapay aydınlatmaya duyulan ihtiyaç azaltılmıştır.

Tümertekin'in belirttiği diğer bir koruma ve işlevlendirme kararı; yapının çatısına gelişmiş bir teknolojiye sahip, bilgisayarla yönlendirilen aynalar sistemi yerleştirilmesi olmuştur. Helyostat denilen aynalar gün boyu güneşi izleyerek, her zaman aynı gün ışığını iç mekana almak üzere programlanmıştır. Bu; günümüzün teknolojisinin binanın zaten var olan değerlerine katkısı olarak değerlendirilmiştir. Böylece gün içinde aynı miktar gün ışığı sağlanırken; doğal aydınlatmadan en fazla şekilde yararlanılmış, elektrik yükü de azaltılmıştır (Görsel 11, 12).

Görsel 11.12. Doğal aydınlatma probleminin Helyostat adı verilen, aynalı sistemle çözümü.
Erişim:25.04.2015, <http://www.yapi.com.tr>

Sonuç olarak, yapının onarım ve işlevlendirme çalışmalarında yapılan müdahaleler, yapının orijinal halini canlandırmak, ve mimari değerlerini güçlendirmek amacıyla, günün ihtiyaçlarına ve teknolojik imkanlarına uygun olarak yapılmıştır.

3.2. Yapının Yeni İşlevi ve Mimari Programı

Yapı, birçok etkinliğe uygun nitelikte tasarlanmış; içerisinde kültür ve sanat etkinliklerinin yanı sıra; araştırma ve çalışma alanları, kafe ve restoran gibi birçok ek işlevli yerler de yapılmıştır. İç mekan düzenlemeleri de restorasyon sırasındaki aynı kabullerle farklı tasarım ve mimarlık ofisleri tarafından yapılmış; tek bir kişiye ait değil; birçok yaratıcı fikrin bir araya geldiği bir etkinlik alanı oluşturulmuştur.

Giriş ve asma kat, Salt'ın kütüphanesi ve arşiviyle bir araştırma merkezi konumuna getirilmiştir. Şanal Mimarlık Planlama'nın tasarladığı Salt Araştırma Merkezinde, kütüphane,

açık arşivi grup çalışma ve üretim alanları düşünülmüştür. Geçmişte, kasa odalarına girişin bulunduğu ve şube olarak kullanılan bu iki kat; bilginin üretim, paylaşım ve korunmasına ayrılmıştır. Bu bağlamda yapının dönüşüm mantığını da yansıttığı yönünde değerlendirilmiştir. Sergileme birimlerinden, mobilyalara kullanılan her şey günümüzü yansıtacak şekilde tasarlanmıştır (Görsel 13).

Görsel 13. Sergi alanının düzenlenmesi. Erişim: 22.04.2015, <http://www.yapi.com.tr>

4. Sonuç

Çağdaş anlamda sergileme kavramı, öğretici amaçlı, sergileme seçimlerinde değişken, doğası deneyimci ve temelde oyun üzerine kurulmuş; ancak buna karşın ziyaretçilerin bazı yapılarla her zaman iletişim içinde olabileceği bir mekan olmalıdır (Canbakal, 2002).

20. yüzyıl ortalarında başlayan günümüzde de devam eden, sergileme alanları ve müze mimarisindeki başka bir gelişim, tarihi ve işlevini yitirmiş binalarının kültür komplekslerine dönüştürülerek kullanılmaya başlanmasıdır.

Geniş fabrika, depo, antrepo, gazometre ve tren istasyonları ya da artık yapıldığı dönemki işlevi sonlandırılmış farklı amaçlı tarihi yapılar, son yıllarda çağdaş sanat yapıları için uygun mekânları oluşturmaktadır (Deniz, 2008). Bu anlayışla tasarlanan yapılar, değişen ihtiyaçlara uyum sağlayabilecek, tekrar bölümlenebilecek bir avantaja sahip olarak sergilemeler için bir esneklik sunmuştur (Wilkinson, Remoy ve Landston, 2014, s. 59-67).

Atıl durumda olan banka binaları, atölyeler, fabrika binaları gibi yapıların, yeniden kullanıma adaptasyonu; ekonomik, çevresel ve sosyo-kültürel bağlamlarda yarar sağlamaktadır.

Çağdaş yaklaşımlarla, özelliklerini kaybetmeden adapte edilmiş bu binalar yeni işlevleri ile hayat bulmakta ve kendi hikayelerini yeniden paylaşmaktadır. Bu dönüşüm sürecinin tarihsel anı niteliği taşıyan binaların kültürel sahiplenme ile hayata geçmesi dışında, sürdürülebilirlik anlamında farkında bir çevre oluşturmakta da fayda sağlamaktadır.

Salt Galata örneğinde olduğu gibi, endüstriyel ve tarihsel yapılar yanına ekleme yapılacaksa, bu yapıların kendi içinde olgun, öykünme ya da benzetmeden uzak, yarışma/yarıştırılma duygularıyla tasarlanmamış olmaları beklenir. Bu koşullarda ortaya çıkan ürünler, tatmin edici ve tutarlı olacaktır. Proje, Banka'nın restorasyonu ve işlevsel rehabilitasyonu ile bir dönüşüm projesidir.

Mimari değerleri ne olursa olsun tarihi yapılar, Cumhuriyet geçmişimiz açısından önemli bir "anı" değerine sahiptir. İki ayrı dönemde de inşa edilmiş olan Banka, devirin cephe anlayışını yansıtmaları, Osmanlı mimarisinden, çağdaş mimariye geçişin bazı öğelerini taşımaktadır. Eskinin kendi özünü kaybetmeden, çağın gereklerine uygun şekilde işlevlendirilerek yaşama katılması, yeninin ise eskiyi taklit etmeden dönemini ifade etmesi yeniden işlevlendirme projelerinin temel prensiplerinden biridir.

Sonuç olarak, cumhuriyetin ilk yıllarından kalma önemli bir kültür mirasımız olan Osmanlı Bankası'nın uzun yıllar süren yıpranmışlığının sonunda ciddi bir restorasyon döneminden geçmesi ve oldukça başarılı diyebileceğimiz bir yeniden işlevlendirme projesiyle yeniden hayata geçirilmesi Türkiye'de son dönemde artan yeniden işlevlendirilme sürecinde gelinen önemli bir nokta olmuştur. Eski yapının tarihi niteliklerini yansıtan önemli izlerinin korunması ve bu izlerin oldukça modern bir tasarım çerçevesinde sunulması bu gelinen noktanın önemini bir kez daha vurgulamaktadır. Türkiye'deki en büyük kültür ve sergileme komplekslerinden birisi haline getirilmesi ise bu tarihi yapının prestijinin kültürel ve turistik anlamda daha da arttırılmasını sağlamaktadır.

Kaynaklar

Altunbaş, A., Özdemir, Ö., (2012). Çağdaş Müzecilik Anlayışı ve Ülkemizde Müzeler, *Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı tarafından yayımlanmıştır*, s. 1-23.

Ambrose, T., Paine, C. (2006). *Museum Basics*. London: Routledge Press.

Canbakal, Nihan. (2002). *Konvansiyon ve Moda Kapsamı İçinde Müzeler*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.

Deniz, Melike. (2008). Müze Sergileme Mekanlarında Güncel Gösterim Teknikleri İle Mimari Tasarım İlişkisi Üzerine Bir İnceleme. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Gloser, J., Zenetou, A. (1996). *Museums: A Place to Work Planning Museum Carriers*. New York: Routledge Press.

Keleş, Vedat. (2003). Modern Müzecilik ve Türk Müzeciliği, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2, s. 1-2.

Kuban, Doğan. (2001). *Türkiye’de Kentsel Koruma, Kent Tarihleri ve Koruma Yöntemleri*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Lee, S., (Ed), AlSayyad, Arboleda, (2001). *Aesthetics of Sustainable Architecture: The Sustainable Indigenous Vernacular: Interrogating a Myth*. Rotterdam: O10 Publishers.

MacLeod, Suzanne. (2006). *Reshaping Museum Space, Architecture, Design, Exhibitions*. Londra: Routledge Press.

Newhouse, Victoria. (2006). *Towards a New Museum*. New York: The Monacelli Press.

Onaran, Bilge. (1999). Plastik Sanatlar Müzelerinde Görsel Algılama Faktörüne Bağlı Sergileme Mekanları Düzenlemeleri. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Ortaylı, İlber. (1994). *Studies on Ottoman Transformation*. İstanbul: İsis Yayınları.

Ozanözgü, N., Onaran B. (2015). *Sosyal Sürdürülebilirliğe Teknik, Sosyal ve Estetik Yaklaşım: Örneklerle Yeniden İşlevlendirme ve Rehabilité Müze Binaları*. İstanbul: Greenage III International Symposium, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi (basım aşamasındadır).

Sev, Aysin. (2009). *Sürdürülebilir Mimarlık*. İstanbul: Yapı Endüstri Merkezi Yayınları.

Sözen. M., Tapan, M. (1973). *50 Yılın Türk Mimarisi*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.

Tapan, Mete. (2007). *Koruma Sorunlarımız Mimarlık ve Kentleşme*. Ankara: Cumhuriyet Yayınları.

Wilkinson, S., Remoy, H. ve Landston, C. (2014). *Sustainable Building Adaptation: Innovations in Decision-Making (Innovation in The Built Environment)*. Londra: John Wiley and Sons.

Woodhead, P., Stansfield, G. (1995). *Key Guide to Information Sources in Museum Studies*. London: IMS Publications Ltd.